

Xudadat bəy Məlik-Aslanov (1879-1935)

Azərbaycanın dövlət xadimi, alim, ixtiraçı-mühəndis, yol nəqliyyatı və texniki elmlər sahəsində ilk azərbaycanlı professorlardan biri, AXC-nin birinci və ikinci hökumət kabinetlərində – 1918-ci il mayın 28-dən oktyabrın 6-dək ilk yollar, poçt və teleqraf naziri olmuş Xudadat bəy Məlik-Aslanov 1879-cu ildə Şuşa qəzasının Taynaq kəndində anadan olmuşdur. O, 1905-ci ildə Qarabağda erməni təcavüzünə, qırğınına qarşı fəal mübarizə aparən Ağa bəyin oğludur. O, 1898-ci ildə Şuşa realnu məktəbini bitirmiş, 1904-cü ildə məşhur milyonçu və xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyevin köməyi ilə Rusiya imperiyasının paytaxtı Sankt-Peterburqda Dəmiryol İnstitutuna daxil olaraq təhsilini davam etdirmişdir. Tələbəlik illərində - 1901-1904-cü illərdə Peterburq mühitində Rusiya Sosial Demokratik Fəhlə Partiyasının (RSDFP) üzvü olan Xudadat bəy Məlik-Aslanov sonra heç bir partiyaya daxil olmamış və ömrünün axırınadək bitərəf qalmışdır.

1904-cü ildə institutu bitirdikdən sonra təyinat əsasında Sankt-Peterburqda Voloqda-Petrozavodsk Dəmiryolunun çəkilişi ilə əlaqədar Peterburq İdarəsində 6 ay mühəndis vəzifəsində işləmişdir.

Məlik-Aslanov 1905-ci ilin əvvəlində Tiflisə köçmüş və Zaqafqaziya Dəmiryolu sistemində çalışmağa başlamışdır. Zaqafqaziya Dəmiryolu İdarəsinin işçisi kimi o, əvvəlcə mühəndis, sonra stansiya rəisinin köməkçisi, daha sonra isə Zaqafqaziya Dəmiryolunun ən ağır və dağlıq hissəsi hesab edilən Suram Aşırımı keçidində yol xidməti rəisinin köməkçisi və rəisi olmuşdur. Onun rəhbərliyi altında həmin xidmət sahəsində xeyli mülki tikinti aparılmış, Suram bölməsində texniki qurğular

tikilmişdir. İkinci Dəmiryol Xəttinin çəkilişi davam etdirilərək, Çiatura marqans mədənlərinə ensiz zolaq dəmir yolu salınmış, texniki işlər görülmüşdür. Həmin vəzifələrdə işlədiyi dövrlərdə onun Peterburqda çıxan 4 elmi məqaləsi dərc olunmuşdur.

Rusiyada 1917-ci ilin fevral inqilabından sonra Müvəqqəti Hökumətin sərəncamı ilə martın 9-dan Xudadat bəy Məlik-Aslanov Tiflisdə Xüsusi Zaqafqaziya Komitəsinin Zaqafqaziya Dəmir Yolu üzrə müvəkkili təyin olunmuşdur. O, 1917-ci il noyabrın 15-də Y.Gegeçqorinin sədrliyi altında yaradılan Zaqafqaziya Komissarlığı hökumətində Fətəli xan Xoyski və Məmməd Yusif Cəfərovlə birlikdə onun tərkibinə daxil olmuşdur. Xudadat bəy Məlik-Aslanov Zaqafqaziya Komissarlığında və 1918-ci il aprelin 26-da yaranmış Zaqafqaziya Federativ Respublikasında dəmir yol nəqliyyatı komissarı və naziri təyin edilmişdir. Həmin vəzifələrdə çalışdığı dövrdə onun Qafqaz dəmir yolu nəqliyyatı tarixinə həsr olunmuş kitabı nəşr olunmuşdur.

O, Zaqafqaziya Seymində "Müsəlman fraksiyası"nın, 1918-ci il mayın 27-də Tiflisdə Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin sədrliyi ilə yaranmış Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti

yəti Milli Şurasının üzvü olmuşdur. Xudadat bəy Azərbaycan Cümhuriyyətinin 1-ci və 2-ci hökumət kabinetlərində Dəmir Yolu, Poçt və Teleqraf naziri, 3-cü və 4-cü və 5-ci kabinetlərdə ancaq yollar naziri vəzifələrində çalışmışdır. Məlik-Aslanov 1919-cu il fevralın 18-dək həm də müvəqqəti olaraq ticarət, sənaye və ərzaq nazirinin səlahiyyətlərini də yerinə yetirmişdir.

Xudadat bəy Məlik-Aslanovun təşəbbüsü ilə 1919-cu ildə Bakıda ana dilində dərs keçilən ilk dəmir yolu nəqliyyatı məktəbi açılmışdır. O, Azərbaycan Parlamentində 1919-cu ilin martında yaradılan əlifba islahatı üzrə xüsusi komissiyanın sədri seçilmişdir. Onun rəhbərliyi altında latın qrafikalı əlifbaya keçilməsinə dair bir neçə qanun layihəsi hazırlanmış, lakin Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti süqut etdiyindən bu məsələni həyata keçirmək mümkün olmamışdır.

Azərbaycanın ilk texnika elmləri doktoru - professorlarından biridir, 3 monoqrafiya və 70-dən çox məqalənin müəllifidir.

Xudadat bəy ömrünün sonunadək ali məktəblərdə pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olmuş, Politexnik İnstitutunda inşaat fakültəsinin dekanı vəzifəsində çalışmışdır. Onun təşəbbüsü ilə Bakıda Dəmiryol Texnikumu açılmış, metropoliten yaradılmasının ideya müəlliflərindən biri də Xudadat bəy olmuşdur.

30-cu illərin əvvəllərində SSRİ-də ilk repressiyalar dalğası başlayanda Xudadat bəy keçmiş müsavatçı kimi 1930-cu ildə həbs olunmuş və 1933-cü ildə həbsdən azad edilsə də, 1934-cü ilin avqustunda yəni-dən həbs edilmişdir.

Xudadat bəy Ağa bəy oğlu Məlik-Aslanov 1935-ci ilin iyun ayında vəfat etmiş, 1959-cu ildə ona bəraət verilmişdir.